

Процесот РЕКОМ Извештај септември 2012 – јануари 2014

Во периодот кој е предмет на овој Извештај, Коалицијата за РЕКОМ¹ оствари такви резултати, кои се над очекуваните и планираните. Јавните акции *РЕКОМ за иднината*, *РЕКОМ за иднината на младите*, *Трчам за РЕКОМ* и *Го поддржувам РЕКОМ*, покажаа дека граѓаните од постјугословенските земји ја поддржуваат Иницијативата за РЕКОМ, првенствено затоа што е регионална, а потоа и поради нејзините јасно поставени цели и задачи, како и затоа што таа произлезе од локално ниво; Здружението Транзициска правда, одговорност и сеќавање во БиХ (ТРОСВН) и Центарот за демократија и транзициона правда (CDTP) заеднички работат на реализацијата на проектот *Мапирање на логорите во БиХ*, што непосредно придонесува за исполнување на задачата на РЕКОМ која се однесува на попишувањето на сите логори во војните од 1991-2001; уметничката заедница стана промотор на емпатијата како вредност, а која пак е преуслов за приближувањето, почитувањето, довербата и помирувањето на Балканот; јавните заговарачи на Иницијативата за РЕКОМ постигнаа значителен успех кај претседателите на Хрватска, Србија, Косово, Црна Гора, Македонија и двајца членови на Претседателството на БиХ, кои именуваа лични претставници за РЕКОМ. На првиот состанок на претставниците, одржан на 6 септември 2013 година, тие дадоа безрезервна поддршка на членовите 13 и 14 од Предлог статутот на РЕКОМ, кој беше составен од Коалицијата. На вториот состанок, одржан на 27 октомври 2013 година, претставниците на претседателите на државите за РЕКОМ детално ги разгледаа членовите од седмото поглавје на Предлог статутот на РЕКОМ, ги изнесоа своите мислења во однос на овластувањата на РЕКОМ, изборот на селекционите панели, периодот на дејствување и истражување, одделни

¹ Коалицијата за РЕКОМ опфаќа речиси 2000 организации на цивилното општество, поединци од сите постјугословенски земји кои го заговараат основањето на Регионална комисија за утврдување на фактите за воените злосторства и другите тешки повреди на човековите права сторени на територијата на поранешна СФРЈ во периодот од 1991 до 2001 година.

термини и други прашања во врска со уставно-правните можности за основање на РЕКОМ.²

Покрај тоа, во посочениот период, Коалицијата значително се зголеми: таа сега брои 1.982 членови. Станува збор за најбројната коалиција за транзициона правда, која има капацитет на државите од регионот на поранешна Југославија да им помогне во формирањето на РЕКОМ и во спроведувањето на мандатот во дело, а кој се однесува на пописот на цивилните и воените жртви, логорите и заробениците кои биле изложени на тортура и на вонсудско погубување. Регионалната координација (мрежата на партнерски организации) функционира беспрекорно, со голема посветеност, знаење и одговорност. Поголемиот дел од членството на Коалицијата се вклучува во дебатите за помирувањето, а помладите членови и во уличните акции и онлајн кампањи. Сите членови на Коалицијата го добиваат Глас на Иницијативата за РЕКОМ, кој во текот на времето стана магазин кој ги разгледува актуелните прашања на транзиционата правда во постјугословенските земји. Состаноците со верските заедници покажаа дека постојат потешкотии во воспоставувањето комуникација и соработка со Српската православна црква во Србија.

1. Активности

Активностите имаа за цел јакнење на јавната поддршка на иницијативата за основање на РЕКОМ, вклучување на академската заедница и на уметниците во дебатата за инструментите на транзиционата правда и помирувањето во постјугословенските земји, јакнење на капацитетот на новооснованите организации во БиХ - Здружението Транзициска правда, одговорност и сеќавање во БиХ (TPOSBH) и Центарот за демократија и транзициона правда (CDTP) - и пренесување на Иницијативата за РЕКОМ од цивилно на политичко ниво.

Сите поставени цели се исполнети: јавните акции покажаа дека граѓаните од постјугословенските земји ја поддржуваат Иницијативата за РЕКОМ, првенствено затоа што е регионална, со многу конкретни задачи, но и затоа што произлезе од локално ниво; TPOSBH и CDTP успешно го започнаа проектот *Мапирање на логорите во БиХ*, што непосредно придонесува за исполнување на задачата на РЕКОМ која се однесува на запишувањето на логорите во војните од 1991-2001; уметничката заедница стана

² Следниот состанок се планира за почетокот на март 2014 година, кога претставниците за РЕКОМ ќе продолжат со анализата на преостанатите членови на Предлог статутот на РЕКОМ.

промотор на емпатијата, како предуслов за приближувањето, почитувањето, довербата и помирувањето на Балканот; јавните заговарачи на Иницијативата за РЕКОМ успешно го покренала трансферот на Иницијативата за РЕКОМ на политичко ниво - претседателите на Хрватска, Србија, Косово, Црна Гора, Македонија и двајца членови на Претседателството на БиХ именуваа свои лични претставници за РЕКОМ, кои сега ја сочинуваат официјалната Регионална експертска група за РЕКОМ.

1.1. Презентација на Коалицијата на Интернет и издавање на Гласот на Иницијативата за РЕКОМ

Интернет презентацијата на Иницијативата за РЕКОМ е со висок информациски и графички квалитет. Коалицијата, односно Иницијативата за РЕКОМ има свои профили на Facebook и на Twitter. Веб-сајтот (www.zarekom.org/www.perkomra.org) содржи детален запис за развојот на Иницијативата за РЕКОМ. Во периодот на кој се однесува овој Извештај, на Facebook се поставени речиси 200 објави и 22 фото-албуми од разните акции и собири³. На веб-сајтот⁴ се објавени околу 250 вести, извештаи, соопштенија и новински статии за РЕКОМ на осум јазици (српски, хрватски, босански, црногорски, албански, словенечки, македонски и англиски). Веб-сајтот до крајот на јануари 2014 година бил посетен од 23.407 корисници на социјалните мрежи, а е погледнат 100.315 пати⁵. Коалицијата за РЕКОМ продолжи со собирање потписи на поддршка и со ширење на Коалицијата за РЕКОМ. Преку веб-сајтот www.zarekom.org, на Коалицијата ѝ пристапиле 70 нови членови, додека 95 поединци и организации ја потпишале петицијата за основање на РЕКОМ.

Коалицијата за РЕКОМ користеше онлајн кампањи за да најави или за да даде поддршка на јавните акции. Онлајн кампањата „РЕКОМ за иднината“ траеше од 25 август до 22 септември 2012 година. Во текот на оваа кампања, граѓаните поставуваа свои фотографии⁶ и пораки на Facebook, повикувајќи ги политичарите да донесат одлука за основање на РЕКОМ. Околу 100 луѓе поставија пораки на поддршка за основање на РЕКОМ, меѓу кои и следните: *Да не се повтори, За да се слушнеме едни со други, Време е за нов чекор – за РЕКОМ*, и сл. Со поддршка на партнерските организации, кампањата на

³ <https://www.facebook.com/ZaREKOM.PerKOMRA.ForRECOM>

⁴ <http://www.zarekom.org>

⁵ Податоците се добиени преку Google Analytics.

⁶ Фотографии на Facebook страната на Иницијативата за РЕКОМ:
<https://www.facebook.com/ZaREKOM.PerKOMRA.ForRECOM?ref=hl>

проектот ја водеше агенцијата *Докукино*, која е членка на Коалицијата за РЕКОМ. Компанијата *McCann Erickson* од Црна Гора направи *pro bono* видео-албум за *РЕКОМ за иднината*⁷, со пораки и фотографии на познати глумци. На Facebook редовно се креираат „events“ кои ги најавуваат активностите на Коалицијата, а поканата се упатува на преку 3.500 профили на Facebook корисници.

!Глас на Иницијативата за РЕКОМ⁸, гласило на Коалицијата за РЕКОМ, ги информира членовите на Коалицијата, цивилното општество во постјугословенските земји, меѓународните организации кои се занимаваат со транзиционата правда, меѓудржавните институции и пошироката јавност за процесот на РЕКОМ, како и за другите инструменти на транзиционата правда во регионот и во светот. Првиот број на !Глас излезе во декември 2011 година, а до крајот на јануари 2014 година се објавени 17 броеви (7 од нив онлајн и 10 печатени изданија) и тоа на пет јазици⁹.

Во извештајниот период објавени се 11 броеви на !Глас, шест во печатена форма и пет во електронско издание. Во електронската верзија !Глас се испраќа на илјадници адреси (до организации и истражувачи на транзиционата правда, амбасади, донаторски организации и тела на Европската унија). Печатеното издание се дистрибуира ширум регионот, првенствено до сите членови на Коалицијата за РЕКОМ, истражувачите на транзиционата правда и државните институции.

1.2 Одбележување на Меѓународниот ден на исчезнатите¹⁰

По повод Меѓународниот ден на исчезнатите, на 30 август 2012 година во Нови Сад, Војводинскиот граѓански центар (VGC) ја организираше трибината *Одговорноста (НЕ) исчезнува*. За потенцијалот на РЕКОМ да придонесе во расветлувањето на судбината на исчезнатите зборуваа јавниот заговорач на Иницијативата за РЕКОМ Динко Грухоњиќ, Жељко Станетиќ и Јована Колариќ (од VGC), а за проблемите на семејствата на исчезнатите зборуваше Нада Бодирога, членка на Коалицијата за РЕКОМ (од Здружението на семејствата на загинатите и исчезнатите Срби во Хрватска).

⁷ <http://www.zarekom.org/Vesti/REKOM-za-idninata-na-mladite.mk.html>

⁸ <http://www.zarekom.org/Glas-na-Inicijativata-za-REKOM/index.mk.html>

⁹ Издание на БХСЦ (на босански/српски/хрватски/црногорски јазик), како и издание на албански, англиски, македонски и словенечки јазик.

¹⁰ <http://www.zarekom.org/vesti/Tribina-Vojvodjanskog-gradjanskog-centra-povodom-Dana-nestalih.sr.html>

1.3. РЕКОМ за иднината¹¹

РЕКОМ за иднината, акцијата на испраќање разгледници до претседателите на државите во регионот, беше одржана на 22 септември 2012 година во Загреб, Приштина, Белград, Сараево, Подгорица, Љубљана и Скопје. Граѓаните ги испишуваа своите лични пораки до претседателите на државите многу заинтересирано. Сите ја пофалија идејата да им се пише на сите претседатели на државите во регионот. До секој претседател беа испратени по 100 разгледници со лични пораки на граѓаните и со повици да преземат конкретни чекори и донесат одлуки со цел основање на РЕКОМ.

1.4. Соочување со иднината – Зошто е време за РЕКОМ

Центарот за граѓанско образование (CGO) организираше трибина за соочување со иднината во контекст на прашањето *Зошто е време за РЕКОМ* на 18 октомври 2012 година во Подгорица. Во дебатата учествуваа 30 активисти на организациите на цивилното општество. На панелот зборуваа правничката Теа Горјанц Прелевиќ и јавните заговарачи на Иницијативата за РЕКОМ проф. д-р Жарко Пуховски и Драгољуб Душко Вуковиќ, а активно учествуваше и амбасадорот на БиХ во Црна Гора.

1.5. РЕКОМ за иднината на младите¹²

Акцијата *РЕКОМ за иднината на младите* се одржа на 24 октомври 2012 година и тоа истовремено во Бања Лука, Сараево, Приштина, Загреб, Белград, Љубљана, Подгорица и Скопје. Во текот на акцијата 1.421 граѓани се потпишаа на петицијата за основање на РЕКОМ, а 57 поединци станаа нови членови на Коалицијата за РЕКОМ. Активистите на Коалицијата за РЕКОМ им делеа на граѓаните лифлет *РЕКОМ за иднината*, во кој на кус начин беше прикажан развојот на Иницијативата за РЕКОМ, а беше делен и последниот број на *Глас на Иницијативата на РЕКОМ*.

Под називот *РЕКОМ за иднината на младите*, Иницијативата на младите за човекови права во Србија (IMLJP во Србија) организираше трибини и акција за собирање потписи во шест градови во Србија - во Нови Сад на 12 ноември 2012, во Крагуевац на 14 ноември 2012, во Зрењанин на 19 ноември 2012, во Пирот на 20 ноември 2012, во Суботица на 22

¹¹<http://www.zarekom.org/Vesti/REKOM-za-idninata-na-mladite.mk.html>

¹²<http://www.zarekom.org/Vesti/Na-Koalicijata-za-REKOM-i-se-priklucija-novi-57-clenovi.mk.html>

ноември 2012 и во Ниш на 23 ноември 2012 година. На трибините за процесот на РЕКОМ зборуваа членови на Коалицијата. Цел на акцијата беше Иницијативата за РЕКОМ да им се приближи на младите во помалите градови, како и да им се овозможи на граѓаните надвор од главните градови со својот потпис лично да го поддржат основањето на РЕКОМ и да дознаат нешто повеќе за текот на самиот процес.

1.6. Акции на комеморации¹³

По повод на денот на *Сите светци*, на 1 ноември 2012 година, Иницијативата на младите за човекови права во Хрватска (IMLjP во Хрватска) организираше акција на комеморација на жртвите на плоштадот д-р Фрањо Туѓман во Загреб. Испитувањето на имињата на исчезнатите на ливчиња хартија и нивното поставување по дрвјата во паркот имаше за цел потсетување на загинатите и исчезнатите во војната во Хрватска меѓу 1991 и 1995 година, како и на важноста од основањето на РЕКОМ за да се именуваат сите жртви кои го загубиле животот. Поставката стоеше повеќе од еден месец, предизвикувајќи го вниманието на граѓаните, додека вниманието на медиумите изостана.

1.7. Дебата за помирувањето во Македонија

На 30 ноември 2012 година во Скопје, Центарот за истражување и креирање политики (ЦИКП) и јавниот заговарач проф. д-р Билјана Ванковска ја организираа трибината *РЕКОМ и процесот на помирување во Македонија*. На собирот на кој учествуваа 65 интелектуалци и членови на Коалицијата за РЕКОМ зборуваа јавните заговарачи на Иницијативата за РЕКОМ, проф. д-р Билјана Ванковска, Наташа Кандиќ и проф. д-р Здравко Гребо, како и професорот Димитар Мирчев од Универзитетот ФОН од Скопје и Суад Мисини, член на Коалицијата за РЕКОМ. Главниот заклучок на учесниците беше дека во Македонија постои потреба од дебата за случувањата од неодамнешното минато.

¹³ <http://www.zarekom.org/vesti/Koalicija-za-REKOM-prisjetila-se-zrtava-rat-u-Hrvatskoj.sr.html>

1.8. Дебата за помирувањето и правдата низ призма на академската и уметничката заедница¹⁴

Фондот за хуманитарно право (FHP), IMLJP во Хрватска и Здружението TPOSBH организираа дебати за помирувањето видени низ призма на уметниците и академската заедница.

На 7 декември 2012 година во Сараево дебатата беше организирана од Здружението TPOSBH, а во Белград на 13 декември 2012 година, организатор беше FHP. Во Загреб дебатата ја организираа организаторите на фестивалот на документарен филм *ZagrebDox*, на 28 февруари 2013 година.

Дискусијата особено се разви помеѓу уметниците кои разговараа за начините на кои со своето творештво можат да им ги приближат на граѓаните темите и проблемите поврзани со транзиционата правда. Во дебатите беше искристализиран ставот на уметниците дека емпатијата е поредуслов за приближување на различните вистини, видувања, сеќавања и за помирувањето со минатото, како и за напуштање на тоа на другите да се гледа како на непријатели.

1.9. Документарен филм за кампањата за собирање потписи за основање на РЕКОМ

IMLJP во Србија произведе документарен филм за кампањата за собирање потписи за поддршка за основање на РЕКОМ, кога во април и мај 2011 година беа собрани 543.000 потписи. Филмот е поставен на веб-сајтот на Иницијативата за РЕКОМ¹⁵.

1.10. Поглед од вчера - чекор кон утре¹⁶

Војводинскиот граѓански центар (VGC) направи девет емисии под наслов *Поглед од вчера - чекор кон утре*, кои беа емитувани на Радио Нови Сад од јануари до март 2013 година. Во емисиите е претставена иницијативата за основање на РЕКОМ. За неа и за другите инструменти за соочување со минатото првенствено говореа младите од регионот, но и истражувачи, професори и практичари на транзиционата правда.

¹⁴ <http://www.zarekom.org/Vesti/Debata-za-pomiruvanje-vo-organizacija-na-Koalicijata-za-REKOM.mk.html>

¹⁵ <http://www.zarekom.org/Kampanjata-za-sobiranje-na-potisi.mk.html>

¹⁶ <http://www.zarekom.org/radio/index.sr.html>

1.11. Извештај за транзиционата правда во постјугословенските земји

FHR, во соработка со здруженијата TPOBiH, CDTPBiH, IMLJP во Хрватска, ЦИКП од Македонија, Civic link од Словенија и Фондот за хуманитарно право Косово (FDHK), спроведе истражување за состојбата на планот на транзиционата правда во постјугословенските земји, преку испитување на напредокот на институционалните реформи, кривичната правда и иницијативите за кажување на вистината. Резултатите се објавени во извештајот *Транзиционата правда во постјугословенските земји - извештај за 2010/2011*.¹⁷

Извештајот беше претставен на конференциите за медиумите во сите држави на поранешна Југославија, на кои што учествуваа претставници на партнерските организации и јавните заговарачи.

Првата презентација беше одржана во Приштина на 22 март 2013 година, и на неа за состојбата на планот на транзиционата правда и процесот РЕКОМ зборуваа јавните заговарачи на Иницијативата за РЕКОМ Наташа Кандиќ и Адриатик Келменди, директорот на *Dokufest* Ветон Нуролари и директорот на FDHK Беким Блакај, додека Гезим Касаполи, заменикот министер за европски интеграции на Република Косово и Дурата Хоџа, претседателката на косовската Меѓуминистерска работна група за соочување со минатото и помирувањето, зборуваа за работата на оваа работна група.

Во Бања Лука¹⁸, на конференцијата за медиумите одржана на 2 април 2013 година, главните наоди на извештајот ги претставија јавните заговарачи на Иницијативата за РЕКОМ, проф. д-р Жарко Пуховски и Игор Мекина, а за состојбата во БиХ зборуваше професор Миодраг Живановиќ, член на Управниот одбор на CDTP.

Презентацијата на извештајот во Загреб¹⁹ беше одржана на 8 април 2013, а на неа говореа Наташа Кандиќ, проф. д-р Жарко Пуховски, Свен Милекиќ, локалниот заговарач на Иницијативата за РЕКОМ, Весна Тершелиќ, раководителката на Documenta и Марио Мажиќ, директор на IMLJP во Хрватска.

¹⁷ *Транзиционата правда во постјугословенските земји –извештај за 2010/2011 година е достапен на <http://www.zarekom.org/Vesti/TRANZICIONA-PRAVDA-vo-Republika-Makedonija-Izvestaj-za-2010-2011-godina.mk.html>*

¹⁸ <http://www.zarekom.org/Vesti/Vo-Banja-Luka-e-odrzana-javna-debata-za-tranzicionata-pravda.mk.html>

¹⁹ <http://www.zarekom.org/Vesti/Kandi-Vo-Srbija-ima-vpecatliv-zastoj-vo-soocuvanjeto-so-minatoto.mk.html>

Презентацијата во Белград²⁰ беше одржана на 9 април 2013 година. Говореа Наташа Кандиќ, Дениса Костовицова, виш предавач на Лондонската школа за економија и политички науки - LSE, Сандра Орловиќ, директорката на FHP и Марио Мажиќ.

Во Подгорица²¹ извештајот неше претставен на 10 април 2013, а за состојбата на планот на транзиционата правда во Црна Гора зборуваа проф. д-р Жарко Пуховски, Наташа Кандиќ, Мирела Реброња - локална заговарачка на Иницијативата за РЕКОМ, и Далиборка Уљаревиќ, директорката на CGO.

Професорот Жидас Даскаловски, директор на ЦИКП, проф. д-р Билјана Ванковска, јавен заговарач на Иницијативата за РЕКОМ, Беким Блакај, директор на FDH Косово, и Оливер Станоески, локалниот заговарач, го претставија извештајот во Скопје²² на 12 април 2013 година.

Во Љубљана²³ на 19 април 2013, за извештајот говореа јавниот заговарач Игор Мекина, д-р Споменка Хрибар (публицист), Матјаж Ханжек (некогашен омбудсман на Словенија), д-р Сергеј Флере (професор на Филозофскиот факултет во Марибор и директор на Центарот за истражување на постјугословенските држави) и европратеникот од Словенија, Јелко Кацин (известувач на ЕП за земјите од западен Балкан).

Последната презентација беше одржана во Сараево на 15 мај 2013 година, и на неа зборуваа Наташа Кандиќ, Дино Мустафиќ (театарски режисер и јавен заговарач за Иницијативата за РЕКОМ) и Мидхат Измирлија (претседател на УО TPOSBH).

Партнерските организации го дистрибуираа Извештајот за транзиционата правда до членовите на Коалицијата за РЕКОМ, организациите на цивилното општество, државните институции, библиотеките, институциите на ЕУ, амбасадите, образовните институции, истражувачите, членовите на епистемолошката заедница и заинтересираните поединци на нивно барање (околу 1.000 примероци).

²⁰ <http://www.zarekom.org/Vesti/Pretstavuvanje-na-lzvestajot-za-tranziciona-pravda-i-na-casopisot-Forum-za-tranziciona-pravda.mk.html>

²¹ <http://www.zarekom.org/press/Nalogodavci-su-i-dalje-zasticeni.sr.html>

²² <http://www.zarekom.org/press/Tribina-na-REKOM-go-prezentirase-lzvestajot-za-tranziciona-pravda-vo-post-jugoslovenskite-zemji.mk.html>

²³ <http://www.zarekom.org/vesti/Predstavljen-lzvestaj-o-tranzicionoj-pravdi-u-Ljubljani.sr.html>

1.12. Коалицијата за РЕКОМ им помага на „избришаните“²⁴

Коалицијата за РЕКОМ им даде активна поддршка на “избришаните” жители на Словенија во остварувањето на правото да им се вратат одземените права. Членките на Коалицијата за РЕКОМ од Словенија, Civic Link, Иницијативата на избришаните жители на Словенија (CIIA) и Сојузот на избришаните на Словенија (ZIS), беа особено активни во информирањето на „избришаните“ да не го пропуштат рокот за отпочнување на постапката пред словенечките институции. Според податоците на словенечкото МВР, Словенија незаконски „избришала“ 25.671 граѓани со потекло од другите републики на некогашна СФРЈ. До крајот на 2013 година своите права успеаа да си ги вратат (или барем да побараат враќање на одземените права) околу 8.000 „избришани“. Тоа значи дека преку 18.000 „избришани“ сè уште не го оствариле своето право на оштета и враќање.

За сето тоа, како и за потребата покрај обештетувањето на жртвите на „бришењето“ да се утврди и заднината на кршењето на човековите права, и тоа во рамките на РЕКОМ, разговараа бројни панелисти на конференциите кои ги организираа Civic Link и другите членки на Коалицијата за РЕКОМ, одржани во Љубљана (на 19 април и 28 јуни 2013 години), Белград (9 јули 2013 година)²⁵ и Сараево (17 јули 2013 година)²⁶.

Учесниците на конференциите во Љубљана изнесоа сериозни забелешки во однос на владиниот предлог за оштетите. Тие предупредија на малиот износ на „нематеријална оштета“ - од само 40 евра месечно. На „избришаните“ им бил повреден поголем обем на права отколку на лицата кои биле притворени без основа. Тие немаа ни здравствено ни пензиско осигурување, право на работа ниту многу други права, а истовремено немаа ни право на слобода на движење, со што им беше повредено и правото на семеен живот“, предупреди д-р Сергеј Флере, професор на Универзитетот во Марибор и член на Коалицијата за РЕКОМ.

Игор Мекина, јавен заговорач за Иницијативата за РЕКОМ и извршен директор на Civic linka, на конференцијата во Белград предупреди на непотполните информации на интернет-страниците на словенечките амбасади во сите држави во регионот, што укажува на тоа дека словенечката влада и натаму избегнува да ги исполни своите обврски спрема “избришаните” граѓани со ускратување на информациите за процедурите за уредување на нивниот статус.

²⁴ <http://www.zarekom.org/vesti/Koalicija-za-REKOM-pomaze-izbrisanima.sr.html>

²⁵ <http://www.zarekom.org/Vesti/Na-Izbrisanite-konecno-im-se-vraaat-pravata.mk.html>

²⁶ <http://www.zarekom.org/Vesti/Konferencija-Izbrisanite-uslovi-za-ispravanje-na-nepravdite-i-isplata-na-osteta-od-drzavata-Slovenija.mk.html>

Александар Тодоровиќ, основачот на СIIА, на конференцијата во Сараево опишаа како државните институции постапувале со жителите кои не биле Словенци: „Тоа се случуваше така што ќе ви ги „продупчат“ [и така уништат, поништат] сите документи, а потоа веќе не постоите и можат да ве исфрлат од државата“.

1.13. *Трчам за РЕКОМ*²⁷

Со подготовките за учество во полумаратоните во Босна и Херцеговина и Хрватска, како и за маратоните во Црна Гора и Словенија, се започна во јули 2013 година, со печатење на маици, силиконски нараквици и плакати со натписот *Трчам за РЕКОМ*, како и на лифлети за процесот на РЕКОМ на БХСЦ и словенечки јазик.

Во почетокот на септември, ТРОСБН организираше две улични акции (7 и 14 септември 2013), повикувајќи ги граѓаните на 15 септември да учествуваат во трката *Трчам за РЕКОМ* во Сараево, во рамки на *Трката на задоволство* на пет километри. Во трката *Трчам за РЕКОМ*²⁸ учествуваа 15 активисти на Коалицијата за РЕКОМ од Србија и околу 150 учесници од БиХ. Маици со натпис РЕКОМ носеа околу 170 учесници на полумаратонот во Сараево. Ерол Мујановиќ, директорот на сараевскиот маратон, оцени дека манифестацијата се одвивала во знакот на поддршката за Иницијативата за РЕКОМ.

Акцијата *Трчам за РЕКОМ* беше претставена на 21 и 28 септември 2013 година на Плоштадот на банот Јосип Јелачиќ во Загреб. Во трката на граѓаните, во рамки на манифестацијата Загрепски маратон на 13 октомври 2013 година, околу 100 учесници носеа маици со ознака *Трчам за РЕКОМ*²⁹.

Во Љубљана и во Подгорица акцијата *Трчам за РЕКОМ* се одвиваше во рамки на локалните маратони кои беа одржани на 27 октомври 2013 година. Во Подгорица учениците на средните училишта „трчаа“ за РЕКОМ, носејќи маици *Трчам за РЕКОМ*.

1.14. *Го поддржувам РЕКОМ*

По повод Меѓународниот ден на мирот, на 21 септември 2013 година, Коалицијата за РЕКОМ ја организираше уличната акција *Го поддржувам РЕКОМ* во Бања Лука, Сараево,

²⁷ <http://www.zarekom.org/Trcim-za-REKOM/index.sr.html>

²⁸ http://www.zarekom.org/gallery/Trcam-za-Rekom-Sarajevo-15_09_2013.mk.html

²⁹ <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.597940660269986.1073741833.575721612491891&type=3>

Белград, Љубљана, Подгорица, Приштина, Загреб и Скопје³⁰. Активистите на Коалицијата за РЕКОМ поделија преку 3.000 лифлети *Го поддржувам РЕКОМ*³¹ и собраа 783 потписи на граѓани³² за основање на РЕКОМ. Тоа беше можност членовите на Коалицијата за РЕКОМ да ги известат граѓаните дека беше одржан првиот состанок на претставниците на претседателите на државите од регионот за РЕКОМ (6 септември 2013), дека сите ги поддржаа членовите 13 и 14 од Предлог статутот на РЕКОМ за целите и задачите, но дека третиот член на Претседателството на БиХ (од Република Српска) и претседателот на Словенија сè уште не именувале свои лични претставници.

Во Сараево акцијата е одржана во рамки на *Седмицата за изградба на мирот*³³; во Скопје еден ден порано, јавниот заговорач проф. д-р Билјана Ванковска и ЦИКП одржаа конференција за новинарите на која за Иницијативата за РЕКОМ зборуваа како за инструмент за изградба на мирот (повеќе за ова, 2.4. *Конференција за медиумите во Скопје*), додека во Подгорица граѓаните испишуваа пораки за мир и поддршка за основање на РЕКОМ како инструмент за воспоставување на мирот³⁴.

1.15. Состанок на Коалицијата за РЕКОМ во Македонија³⁵

На 19 октомври 2013 година, во Скопје беше одржан состанок на членките на Коалицијата за РЕКОМ од Македонија. Цел на состанокот беше анализа на дотогашните активности на Коалицијата во Македонија, како и на проблемите со кои таа се соочува во своето функционирање и промовирање на идејата за формирање на РЕКОМ.

Генералната слабост на цивилното општество (поларизираноста по етничка и политтоичка основа, како и трката по проекти) претставува една од препреките за посилно дејствување и поголема посветеност на остварувањето на заедничката цел - формирање на РЕКОМ. Во рамките на самата Коалиција најактивни се здруженијата на ветераните и семејствата на жртвите. Коалицијата оцени дека поддршката на државните институции е исклучиво декларативна, па го повика претседателот Иванов да ја потврди својата

³⁰ <http://www.zarekom.org/gallery/index.mk.html>

³¹ <http://www.zarekom.org/documents/Liflet-Go-poddrzuvam-REKOM.mk.html>

³² Најголем број потписи беше собран во Бања Лука (РС БиХ) – 272.

³³ <http://www.zarekom.org/press/Dan-mira-u-BiH-Svaka-osoba-trebala-bi-postati-mirotvorac.sr.html>

³⁴ <http://www.zarekom.org/press/U-Podgorici-obiljezen-Dan-mira.sr.html>

³⁵ <http://www.zarekom.org/Vesti/Sostanok-na-clenovite-na-Koalicijata-za-REKOM-vo-Republika-Makedonija.mk.html>

поддршка за Иницијативата за РЕКОМ со тоа што именуваниот претставник за РЕКОМ ќе земе активно учество во работата на Регионалната експертска група за РЕКОМ.

Членките на Коалицијата за РЕКОМ уште еднаш ја нагласија улогата на медиумите во јакнењето на јавната, општествената и политичката поддршка за РЕКОМ, и апелираа тие да посветат поголемо внимание на гласот на жртвите.

1.16. Информативни консултации со претставниците на заедницата на РАЕ³⁶

На 28 октомври 2013 година во Призрен (Косово), Фондот за хуманитарно право Косово, *Интегра* и Центарот за документација, истражување и публикување (CRDP) организираа информативни консултации со претставниците на заедниците на Ромите, Ашкали и Египќаните (РАЕ) за процесот на РЕКОМ и соочувањето со минатото.

На собирот учествуваа 30 претставници на овие заедници, како и членови на здруженијата на жртвите 22 мај од Вучитрн/Vushtrri, кои се инаку и членови на Коалицијата за РЕКОМ. Во дебатата беше констатирано дека постојат многу малку пишани извори за страдањата на Ромите, Ашкалите и Египќаните, како и дека постојат проблеми во собирањето на сведоштвата на преживеаните и на членовите на семејствата на жртвите. Учесниците на собирот ги повикаа заедниците на РАЕ да основаат здружение на семејства на исчезнатите, а членовите на Коалицијата за РЕКОМ да помогнат во документирањето на страдањата на Ромите, Ашкалите и Египќаните.

1.17. Дебати за соочување со конфликтното минато во Македонија

Во организација на Фондацијата Конрад Аденауер, Центарот за истражување и креирање политики и Коалицијата за РЕКОМ беа одржани три тркалезни маси под назив „Предизвиците на соочувањето со конфликтното минато во Република Македонија“, и тоа на 4 октомври 2013 година во Тетово³⁷, на 17 октомври 2013 година во Скопје³⁸ и на 8

³⁶ <http://www.zarekom.org/vesti/Ukljucivanje-zajednica-Roma-Askalija-i-Egipcana-u-proces-suocavanja-sa-prosloscu.sr.html>

³⁷ <http://www.zarekom.org/Vesti/Trkalezna-masa-Predizvicate-od-spravuvanjeto-so-konfliktното-minato-vo-Republika-Makedonija.mk.html>

³⁸ <http://www.zarekom.org/Vesti/Trkalezna-masa-Predizvicate-od-spravuvanjeto-so-konfliktното-minato-vo-Republika-Makedonija-i2636.mk.html>

ноември 2013 година во Прилеп³⁹. На конференциите кои имаа за цел подигање на јавната свест и на поддршката за Иницијативата за РЕКОМ, учествуваа преку 100 претставници на невладини организации, учесници на конфликтот од 2001 година, претставници на здруженијата на жртвите, професори, интелектуалци, студенти и членови на Коалицијата за РЕКОМ.

Проф. д-р Жидас Даскаловски говореше за мултикултурализмот и поделените општества. Алберт Хани од Тренинг центарот за менаџирање на конфликти, преку излагањето за меморијализација на минатото во интеркултурно окружување, стави акцент на културата и на политиката на сеќавање, како и на феноменот на глорификација на воените херои во постконфликтниот период.

Претставничката на Фондацијата Конрад Аденауер за Македонија и Косово, Даниела Поповска говореше за потребата од соочување со минатото во контекст на германските искуства.

Локалниот заговарач на Иницијативата за РЕКОМ во Македонија, Оливер Станоески, го претстави историјатот на процесот за РЕКОМ со посебен осврт на пренесувањето на иницијативата од нивото на цивилното општество на политичко и меѓудржавно ниво, како исклучителен резултат на регионалната соработка на претставниците на цивилното општество од територијата на поранешна Југославија.

Јавниот зговарач за РЕКОМ, проф. д-р Билјана Ванковска говореше за транзиционата правда од теориски, компаративен и национален аспект, посебно укажувајќи на специфичните состојби во Македонија кои, според нејзиното мислење, бараат посебни активности.

2. Информирање на јавноста за институционализацијата на процесот за РЕКОМ

Со цел промовирање на идејата за основање на РЕКОМ, во текот на извештајниот период, јавните заговарачи и другите активисти на Коалицијата одржаа неколку конференции за медиумите.

³⁹ <http://www.zarekom.org/Vesti/Predizvicate-od-spravuvanjeto-so-konfliktното-minato-vo-Republika-Makedonija.mk.html>

2.1. Конференции за медиумите во Сараево⁴⁰

По повод регионалната акција *РЕКОМ за иднината*, јавните заговарачи, со поддршка на уметниците, а во организација на Здружението ТРОСВН, на 20 септември 2012 година во Сараево организираа конференција за медиумите, на која говорео проф. Здравко Гребо, новинарката Џенана Каруп Друшко, глумецот Ермин Браво и претседателот на УО ТРОСВН Мидхат Измирлија.

Проф. Здравко Гребо укажа дека единствени Иницијативата за РЕКОМ овозможува на регионално ниво да се утврдат фактите за воените злосторства сторени на просторот на поранешна Југославија, за човечките загуби и исчезнатите лица. Тој ги повика претседателите на државите во регионот и членовите на Претседателството на БиХ да ја преземат одговорноста за основање на РЕКОМ.

Џенана Каруп Друшко истакна дека утврдувањето на фактите ги вклучува и фактите за околностите под кои се извршени злосторствата.

Мидхат Измирлија го изнесе податокот дека Коалицијата за РЕКОМ е сочинета од преку 1800 организации на цивилното општество, кои се занимаваат со различни сегменти на демократијата и човековите права, но дека сите членови го споделуваат ставот дека регионално тело има потенцијал да придонесе за признавање на неправдите нанесени на жртвите, а со цел изградба на култура на солидарност и сочувство.

Глумецот Ермин Браво ги повика граѓаните да се приклучат во акцијата и со тоа да ја покажат својата подготвеност лично да придонесат за подобрата иднина.

2.2. Конференција за медиумите во Подгорица

По повод акцијата *РЕКОМ за иднината*, на 21 септември 2012 година во Подгорица СГО организираше конференција за медиумите, на која говорео јавниот заговараш Драгољуб Душко Вуковиќ, локалниот заговарач Мирела Реброња и режисерот Бранко Балетиќ.

Мирела Реброња ја најави новата фаза во процесот за РЕКОМ, која има за цел цивилната иницијатива да ја пренесе на политичко ниво. Таа посебно укажа на поддршката на уметниците и на таа на маркетиншката компанија за Иницијативата за РЕКОМ, што во јавноста беше примено со големо одбрување.

⁴⁰ <http://www.zarekom.org/vesti/lzvjestaj-sa-konferencije-za-stampu-povodom-akcije-REKOM-ZA-BUDUCNOST.sr.html>

Режисерот Бранко Балетиќ, од лична перспектива, говореше за потребата од утврдување на фактите за сето она што се случувало во минатото поради иднината и новите генерации.

Лека Дедивановиќ од агенцијата McCann Erickson укажа дека неговата агенција го препознала општественото значење на Иницијативата за РЕКОМ, па оттука и добрите фотографии кои ја промовираат оваа идеја⁴¹.

2.3. Конференција за медиумите во Скопје

Проф. Билјана Ванковска, јавниот заговарач за Иницијативата за РЕКОМ, конференцијата за медиумите, организирана на 21 септември 2012 година во Скопје, на Меѓународниот ден на мирот, ја посвети на информирањето на медиумите и јавноста за значењето на РЕКОМ за соочувањето со минатото во Македонија.

Конференцијата ја отвори директорот на ЦИКП, проф. Жидас Даскаловски, кој даде краток осврт на процесот на РЕКОМ. Проф. Ванковска нагласи дека конференцијата не е случајно закажана на денот кога во целиот свет се одбележува Меѓународниот ден на мирот, бидејќи процесот на помирување и соочување со конфликтното минато претставува неизбежен дел на мировниот процес и на демократизацијата на секое општество. Говорејќи за институционализацијата на процесот на РЕКОМ, Ванковска ја нагласи поддршката на претседателот на Црна Гора Филип Вујановиќ, кој на своите колеги од регионот им упатил писмо со иницијатива да се започне со конкретна работа врз основањето на РЕКОМ.

Проф. Силјановска-Давкова укажа на значењето на РЕКОМ за натамошниот развој на целиот регион, но и на државата Македонија.

Локалниот заговарач Оливер Станоески ги повика граѓаните да ја поддржат акцијата *РЕКОМ за иднината* со потпишување на разгледниците, кои ќе бидат испратени до претседателите на државите во регионот.

⁴¹ <http://www.zarekom.org/vesti/REKOM-za-buducnost-mladih-i2557.sr.html>

2.4. Конференција за медиумите во Скопје⁴²

Една година подоцна, на 20 септември 2013 година, повторно во контекст на Меѓународниот ден на мирот, на конференција за медиумите јавниот заговарач проф. Билјана Ванковска говореше за почетокот на трансферот на Иницијативата од цивилно на политичко ниво, и посебно ги нагласи задачите на Регионалната експертска група за РЕКОМ, која во почетокот на септември го одржа својот прв состанок. Таа истакна дека претседателот на Македонија, Иванов, бил првиот шеф на држава кој именувал звој личен претставник за РЕКОМ.

На конференцијата учествуваа и членови на Коалицијата - генералот Илија Николовски, претставник на Здружението на ветераните на безбедносните сили на Македонија и Раим Лимани, претставник на Здружението на ветерани на ОНА. Тие ја истакнаа поддршката на своето членство и ги повикаа медиумите и граѓаните, без оглед на етничката припадност, да ја дадат својата поддршка за РЕКОМ.

2.5. Јавните заговарачи ја повикаа Република Српска да се вклучи во процесот на РЕКОМ⁴³

Во организација на CDTP-a, јавните заговарачи на Иницијативата за РЕКОМ, проф. Жарко Пуховски, режисерот Дино Мустафиќ и координаторката на процесот за РЕКОМ Наташа Кандиќ, на 12 декември 2013 во Бања Лука, одржаа конференција за медиумите. Заговарачите го повикаа претседателот на Република Српска Милорад Додик и членот на Претседателството на БиХ Небојша Радмановиќ да им се приклучат на претседателите на Србија, Хрватска, Црна Гора, Косово, Македонија и на двајцата членови на Претседателството на БиХ во нивната формална поддршка на цивилната иницијатива да се основа РЕКОМ.

Заговарачите ги информираа медиумите дека Регионалната експертска група за РЕКОМ, која ја сочинуваат личните претставници на претседателите/Претседателствата на државите во регионот, одржале два состанока, и дека е во интерес на жртвите од Република Српска во работата на оваа официјална група да се вклучи и третиот (српски) член на Претседателството на БиХ.

⁴² <http://www.zarekom.org/press/REKOM-VREME-E-ZA-INSTITUCIONALIZACIJA-NA-INICIJATIVATA.mk.html>

⁴³ <http://www.zarekom.org/vesti/Javni-zagovaraci-pozvali-Republiku-Srpsku-da-se-ukljuci-u-proces-REKOM.sr.html>

2.6. Јавните заговарачи на РЕКОМ повикуваат на изградба на култура на сочувство, солидарност и почитување на жртвите⁴⁴

На конференцијата за новинарите одржана во Белград на 24 јануари 2014 година, јавните заговарачи на Иницијативата за РЕКОМ - професорот Жарко Пуховски, режисерот Дино Мустафиќ, новинарот Адриатик Келменди и координаторката на процесот на РЕКОМ Наташа Кандиќ - ги повикаа постјугословенските земји да се вклучат во изградба на култура на сочувство, солидарност и почитување на жртвите на војните од подрачјето на поранешна Југославија⁴⁵.

Професорот Жарко Пуховски говореше за значењето на комуникацијата која јавните заговарачи ја остварија со претседателите на државите и подвлече дека „РЕКОМ го дели чекор од тоа да стане меѓудржавно, парламентарно определен орган“.

Наташа Кандиќ ги информираше новинарите за текот на пренесувањето на иницијативата за РЕКОМ од граѓанско на политичко ниво, искажувајќи задоволство од постигнатата регионална соработка во контекстот на соочувањето со минатото и конкретизирањето на политичката поддршка за основање на РЕКОМ, од основањето и добрата работа на официјалната Регионална експертска група за РЕКОМ.

Дино Мустафиќ укажа на значењето на емпатијата без која не може ни да дојде до почитување на жртвите, а Адриатик Келменди преку приказната за личното искуство укажа на потребата од документирање на страдањата на сите жртви⁴⁶.

3. Регионални собири

3.1. Регионален состанок на Коалицијата за РЕКОМ

Регионален состанок на Коалицијата за РЕКОМ беше одржан на 8 септември 2012 година во Белград, и на него учествуваа 60 членови на Коалицијата. За прв пат членовите на Коалицијата зборуваа за своите сеќавања од војната и за војната (сесијата *Што паметиме, на што се сеќаваме*, објавено во број 10 !Гласот на Иницијативата за

⁴⁴ <http://www.zarekom.org/vesti/Javni-zagovaraci-REKOM-a-pozivaju-na-izgradnju-kulture-saosecanja-solidarnosti-i-postovanja-zrtava.sr.html>

⁴⁵ <http://www.zarekom.org/press/Izgradimo-kulturu-solidarnosti-i-postovanja.bs.html>

⁴⁶ <http://www.zarekom.org/press/Kosovska-sveska-Uspori-pod-porodice-Radevic.sr.html>

РЕКОМ)⁴⁷. Меѓу учесниците имаше жртви кои за прв пат зборуваа за своите воени искуства, како и млади луѓе кои за воените злосторства повеќе дознале благодарение на учеството во процесот за РЕКОМ.

3.2. Состаноци со религиските заедници

Со цел јакнење на поддршката на религиските заедници за иницијативата за основање на РЕКОМ, Центарот за истражување на религијата, политиката и општеството (CIRPD) организираше осум состаноци со високи претставници на каточичката, православната и исламската заедница, како и со некои помали верски заедници.

Претставниците на Коалицијата за РЕКОМ се состанаа до белградскиот надбискуп Станислав Хочевар и со белградскиот рабин Исак Асиел на 27 февруари 2013 година, а на 18 март 2013 година со муфтијата србијански Мухамед Јусуфспахиќ.

Делегацијата⁴⁸ на Коалицијата за РЕКОМ на 16 мај 2013 година во Сараево се сретна со надбискупот врхбосански, кардиналот Винко Пуљиќ⁴⁹. Истиот ден, делегацијата во истиот состав, имаше состанок и со претставникот на Митрополијата Дабробосанска во Сараево, со парохот на Старата српска црква, отецот Вања.

Со цел јакнење на поддршката на црквите и верските заедници за Коалицијата за РЕКОМ, на 11 јуни 2013 година, делегација на РЕКОМ⁵⁰ го посети митрополитот загребски-љубљански Јован во седиштето на Митрополијата загребско-љубљанска во Загреб, а потоа и загребската надбискупија, Исламскиот центар и муфтијата загребски Азиз еф. Хасановиќ⁵¹.

⁴⁷ <http://www.zarekom.org/Glas-na-Inicijativata-za-REKOM/Glas-na-Inicijativata-za-REKOM-10-2012-MK.mk.html>

⁴⁸ На состанокот присуствуваа регионалната координаторка на процесот за РЕКОМ Наташа Кандиќ, Никола Кнежевиќ (CIRDP), театарскиот режисер и јавен заговорач Дино Мустафиќ и членката на Коалицијата за РЕКОМ Нуна Звиздиќ (директорка на „Жените за жените“).

⁴⁹ <http://www.zarekom.org/Vesti/Kardinalot-Pulji-ja-primi-delegacijata-za-REKOM.mk.html>

⁵⁰ На состанокот присуствуваа Наташа Кандиќ, Никола Кнежевиќ, Оливера Јовановиќ (Стара црква во Сараево, координаторка за комуникациите со верските заедници во БиХ), Весна Тершелич („Documenta“) и Катарина Крухоња (членка на Коалицијата за РЕКОМ).

⁵¹ <http://www.zarekom.org/Vesti/Inicijataivata-za-REKOM-vo-poseta-na-verskite-zaednici-vo-Zagreb-Izvestaj.mk.html>

3.3. Деветиот Меѓународен форум за транзициона правда⁵²

IX Меѓународен форум за транзициона правда под назив „Помирувањето во постјугословенските земји“ беше одржан на 17 и 18 мај 2013 година на планината Јахорина, во БиХ. Технички и програмски, Форумот беше подготвен од тимот на локални заговарачи поди раководство ма координаторката на проектот и на процесот за РЕКОМ, Наташа Кандиќ. Форумот го следеа 220 активисти од организациите на цивилното општество, вклучувајќи ги и здруженијата на жртвите, семејствата на исчезнатите и ветераните, уметниците, како и членовите на академската заедница, претставниците на државните институции на БиХ и на тие од регионот, меѓународните институции и верски заедници. Учесниците однапред ги добија текстовите на панелистите за помирувањето на БХСЦ и на англиски јазик. Форумот го отвори Дино Мустафиќ, јавен заговарач за Иницијативата за РЕКОМ, а потоа учесниците ги поздрави Жељко Комшиќ, член на Претседателството на БиХ.

На Форумот се говореше за постигнувањата во воспоставувањето на транзиционата правда во постјугословенските земји, за искуствата на Северна Ирска, помирувањето од аспект на државата, верските заедници, научната заедница, заедницата на уметниците и културолозите, организациите на цивилното општество, како и за наследството на Хашкиот трибунал во функција на помирувањето. Излагањата и дискусиите беа снимени, па така организаторите на Форумот ќе објават транскрипт на дебатата заедно со текстовите подготвени специјално за Форумот во вид на зборник. За него ќе се разговара во планираните дебати за помирувањето од аспект на жртвите, а во нив ќе учествуваат и членовите на академската заедница и уметниците.

Форумот беше важна тема за медиумите во БиХ, како и за тие во регионот. За Форумот известија порталите *B92* и *E novine* од Србија, дневните весници *Novi list* од Хрватска, *Mladina* и *Večer* од Словенија, како и голем број интернет-портали од БиХ: *radiosarajevo.ba*, *sutra.ba*, *source.ba*, *citaj.ba*, *frontal.ba*, новинската агенција *Fena*, *Federalna televizija*, неделникот *Dani*⁵³, дневните весници *Oslobođenje* и *Nezavisne*, регионалниот интернет-портал „*Balkan investigative reporting network*“ (*BIRN*), порталот „*Deutsche Welle*“, *TV 1 Crne Gore* и други медиуми.

Организаторите на Форумот објавија резиме на дебатата 10 дена по неговото одржување, кое е достапно на интернет-страната на Коалицијата за РЕКОМ.

⁵² <http://www.zarekom.org/Vesti/Pomiruvanje-vo-postjugoslovenskite-zemji-IX-Meunaroden-forum-za-tranziciona-pravda.mk.html>

⁵³ <http://www.zarekom.org/press/Kako-ukloniti-rusevine-proslosti.sr.html>

3.4. Шесто Собрание на Коалицијата за РЕКОМ

Шестото Собрание на Коалицијата за РЕКОМ се одржа на 17 мај 2013 година на Јахорина, БиХ. На Собранието присуствуваа 80 членови на Коалицијата за РЕКОМ, и тоа 62 претставници на невладини организации и 18 поединци од Македонија, Босна и Херцеговина, Србија, Хрватска, Црна Гора, Словенија и Косово.

Собранието го усвои извештајот за активностите на Коалицијата за РЕКОМ и на јавните заговарачи, но не го прифати *Предлогот на минимални начела кои би требале да се почитуваат при формирањето на РЕКОМ*. Делегатите заклучија дека Коалицијата треба да заземе став за минималните начела откако државите ќе го дадат своето мислење за Предлог статутот на РЕКОМ, кој беше усвоен од Коалицијата на 26 март 2011 година.

3.5. Функционирање на Регионалниот совет на Коалицијата за РЕКОМ

Мрежата на партнерски организации собрани во Регионалниот совет на Коалицијата за РЕКОМ ја сочинуваат FHP, FHP Косово, YIHR во Хрватска, YIHR во Србија, CDT, TPOS во БиХ, CGO, Civic Link, ЦИКП и CIRPD. Регионалниот совет е ефикасно оперативно тело, кое лесно се договоара и прецизно ги спроведува договорените активности. Локалните заговарачи од партнерските организации се препознаени во своите заедници како промотори на транзиционата правда и на Иницијативата за РЕКОМ.

Во извештајниот период беа одржани трис останоци на Регионалниот совет: 6 септември 2012 година, 1 јуни и 14 декември 2013 година. На состаноците беа анализирани споредените активности и постигнатите резултати и се направени нови планови на дејствување. Разгледани се нови активности, во контекст на потребата за јакнење на јавната поддршка и преносот на Иницијативата за РЕКОМ од цивилно на политичко ниво.

3.6. Состаноци на јавните заговарачи на Иницијативата за РЕКОМ

Регионалниот тим на јавни заговарачи (PTJ3) беше формиран во октомври 2011 година, со што се започна со подготовките за новата фаза на процесот на РЕКОМ – пренесувањето од цивилно на политичко ниво (повеќе за тоа, *4. Политичко заговарање за основање на РЕКОМ*). Во периодот од септември 2012 година до крајот на јануари 2014 година, јавните

заговарачи одржаа три состаноци (7 септември 2012, 18 јуни 2013 и 24 јануари 2014 година).

Тргувајќи од фактот дека Предлог статутот на РЕКОМ претставува појдовен документ во изградбата на минимален консензус за расправа на официјално ниво, јавните заговарачи ја усвоија стратегијата и ги дефинираа целите на јавното заговарање. На состаноците, јавните заговарачи ја анализираа политичката ситуација во посјуголовенските земји во контекст на честите избори и политички промени, кои ја принудуваат Коалицијата за РЕКОМ постојано одново да бара политичка поддршка за основањето на РЕКОМ.

Посебно внимание беше посветено на формирањето и работата на Регионалната експертска група на пратеници за РЕКОМ. На состанокот на 18 јуни 2013 година, јавните заговарачи донесоа одлука во име на Коалицијата за РЕКОМ, во работата на Регионалната експертска група да учествуваат Мидхат Измирлија, член на Работната група на Коалицијата за изработка на Статутот на РЕКОМ и Наташа Кандиќ, јавен заговарач и координаторка на процесот на РЕКОМ. Нивното учество е ограничено на давање автентично толкување на одредбите на Предлог статутот на РЕКОМ.

4. Политичко заговарање на Иницијативата за основање на РЕКОМ

На предлог на партнерските организации, Регионалниот тим на јавни заговарачи го сочинуваат: Здравко Гребо, професор Правниот факултет во Сараево, Дино Мустафиќ, театарски режисер и новинарката Џенана Каруп-Друшко (БиХ); Жарко Пуховски, професор на Филозофскиот факултет во Загреб (Хрватска); Билјана Ванковска, професорка на Филозофскиот факултет во Скопје (Македонија); novinar Игор Мекина (Словенија); новинарот Драгољуб Вуковиќ (Црна Гора); новинарот Адриатик Келменди (Косово); новинарот Динко Грухоњиќ и активистката за човекови права, Наташа Кандиќ (Србија).

Задачата на јавните заговарачи беше со својот личен и професионален авторитет да го покренат процесот на институционализирање на Иницијативата за РЕКОМ. Во таа цел, јавните заговарачи одржаа бројни средби со претставниците на домашните политички институции, особено во Македонија и Словенија, со оглед на тоа што во овие две држави консултативниот процес на РЕКОМ почна подоцна отколку во другите држави.

Проф. д-р Билјана Ванковска одржа осум состаноци⁵⁴ со претставници на државни институции, политички партии, амбасадори и претставници на институциите на ЕУ во Македонија. Со претседателот на Македонија Ѓорге Иванов се состана на 24 октомври 2012⁵⁵, и повторно на 30 ноември 2012 година, кога на состанокот учествуваа и јавните заговарачи проф. Здравко Гребо и Наташа Кандиќ⁵⁶.

Игор Мекина имаше осум состаноци со пратениците на Европскиот парламент од Словенија, со претставници на државни институции и странски амбасади во Словенија⁵⁷.

Адриатик Келменди се состана со бројни опретставници на државните институции и на ЕУ на Косово⁵⁸. Во многу познатата емисија „Рубикон“, која се емитува на приватната

⁵⁴ Со министерката за внатрешни работи на Република Македонија Гордана Јанкуловска се состана на 30 ноември 2012, со министерот за надворешни работи Никола Попоски на 3 декември 2012, со претставничката на парламентарниот комитет за односи меѓу заедниците Ермира Мехмети-Деваја и со пратеникот Талат Џафери од Демократската унија за интеграција на 10 декември 2012, со шефот на Делегацијата на Европската унија, амбасадорот Аиво Орав на 10 декември 2012, со заменикот претседател на Владата задолжен за европските интеграции Теута Арифи на 17 декември 2012.

(<http://www.zarekom.org/Vesti/Soopstenie-Arifi-za-sredba-so-javniot-zagovarac-na-REKOM.mk.html>) и со претседателот на Собранието Трајко Велјановски на 17 јануари 2013.

(<http://www.zarekom.org/Vesti/Pretsedatelot-na-Sobranieto-na-Republika-Makedonija-Trajko-Veljanoski-ostvari-sredba-so-profesor-Biljana-Vankovska-javen-zagovarac-za-REKOM.mk.html>).

⁵⁵ <http://www.zarekom.org/Vesti/Soopstenie-za-mediumite.mk.html>

⁵⁶ <http://www.zarekom.org/Vesti/Pretsedatelot-Ivanov-gi-primi-pretstavnicite-na-regionalnata-Koalicija-za-REKOM.mk.html>

⁵⁷ Имаше состанок со Јелко Кацин, пратеник на Европскиот парламент и известувач на Европскиот парламент за земјите од Западен Балкан (23 ноември 2012.) (<http://www.zarekom.org/Vesti/Jelko-Kacin-Vistinski-moment-za-REKOM.mk.html>), со Иво Вајгл, пратеник во ЕП (4 декември 2012), со Тања Фајон, пратеничка во ЕП (5 декември 2012), со Наташа Горшек Менцин, раководателка на Претседателството на Европската комисија во Словенија (15 декември 2012), со Зденка Чебашек Травник, заштитничка на човековите права (24 декември 2012.) (<http://www.zarekom.org/vesti/Slovenacka-zastitnica-ljudskih-prava-ce-se-licno-angazovati-da-REKOM-bude-osnovan.sr.html>), со Грегор Вирант, претседател на Граѓанската листа (7 февруари 2013.) (<http://www.zarekom.org/Vesti/Gregor-Virant-za-REKOM-Humana-inicijativa-koja-sto-ja-poddrzuvam-so-radost.mk.html>), со Joseph A. Mussomeli, амбасадор на САД (12 февруари 2013.) (<http://www.zarekom.org/Vesti/Dzozef-Musomeli-ambasador-na-SAD-Klucna-uloga-na-Slovenija-vo-pomiruvanjeto-na-Balkanot.mk.html>) и со Борут Пахор, претседател на Словенија (17 февруари 2013.) (<http://www.zarekom.org/Vesti/Pretsedatelot-na-Slovenija-Borut-Pahor-REKOM-e-potreben-za-pomiruvanjeto-i-jaknenjeto-na-doverbata-meu-narodite.mk.html>).

⁵⁸ Со Peter Blomeyer, германски амбасадор (29 ноември 2012.) (<http://www.zarekom.org/Vesti/Ambasadorot-na-Germanija-na-Kosovo-ja-poddrza-Inicijativata-za-REKOM.mk.html>) со Krystyn Marty, амбасадорка на Швајцарија (8 февруари 2013.) (<http://www.zarekom.org/Vesti/Ambasadorkata-Kristina-Marti-poddrska-za-regionalniot-pristap-vo-soocuvanjeto-so-minatoto.mk.html>) со Зоран Водопија, амбасадор на Хрватска (17 февруари 2013.) (<http://www.zarekom.org/Vesti/Ambasadorot-Vodopija-Hrvatska-go-poddrzuva-REKOM-vo-funkcija-na-podobruvanje-na-meusebnite-odnosi-vo-regionot.mk.html>). Келменди имаше и состаноци во врска со именувањето личен претставник, и тоа со личните советници на претседателката на Косово Атифете Јахјага - Рамуш Тахири и Арбер Влахиу (18 октомври 2012), и со Гарентин Краја и Арбер Влахиу (14 јануари 2013), со Селим Селими, личниот претставник на претседателката (8 април 2013) и со Dominic-Haydn

телевизија „Kohavision“, на 8 октомври 2012 година, Келменди водеше интервју со претседателката на Косово Атифете Јахјага, кое се однесуваше на Иницијативата за РЕКОМ.

Тимот на јавни заговарачи во БиХ имаше четири⁵⁹ состаноци со претставниците на институциите на БиХ, еден со Делегацијата на ЕУ и еден со амбасадорот на САД во БиХ.

Проф. д-р Жарко Пуховски имаше честа комуникација со претседателот на Хрватска и неговите советници.

Наташа Кандиќ разговараше со потпретседателот на Владата на Србија, Александар Вучиќ, на 22 април 2013 година, и тоа за Иницијативата на РЕКОМ и за почетокот на институционализација на процесот, именувањето лични претставници на претседателите на државите во регионот, а тој вети целосна политичка поддршка за регионалниот пристап во соочувањето со минатото.

4.1. Институционализација на процесот на РЕКОМ

Ангажирањето на јавните заговарачи резултираше со формирање на Регионална експертска група за РЕКОМ, која ја сочинуваат личните претставници на претседателите на државите во регионот, освен што претседателот на Словенија и членот на Претседателството на БиХ од Република Српска се уште не именувале свои претставници за РЕКОМ. Нивната задача е да го анализираат Предлог Статутот на РЕКОМ, и да дадат свое правно мислење за одредбите кои го регулираат основањето, мандатот и обврските на државите во контекст на уставите и националните законодавства.

Претседателот на Хрватска Иво Јосиповиќ ја именуваше Злата Ѓурѓевиќ, редовен професор на Правниот факултет на Универзитетот во Загреб на 25 јануари 2013 година; претседателот на Македонија Ѓорге Иванов го именуваше Лубен Арнаудоски, заменик на генералниот секретар за правни и организациски работи во својот кабинет, на 25 јануари 2013 година; претседателот на Црна Гора Филип Вујановиќ ја именуваше деканката на Факултетот за политички науки во Подгорица, професор Соња Томовиќ-Шундиќ,

Braithwaite, политички регионален советник и советник за спречување на конфликти при FCO (Foreign and Commonwealth Office), 17 април 2013.

⁵⁹ Со Харис Башиќ, советникот на членот на Претседателството на БиХ (28 јануари 2013), со членот на Претседателството Бакир Изетбеговиќ (21 февруари 2013), со Аљоша Чампара, личен претставник на членот на Претседателството на БиХ Бакир Изетбеговиќ (1 март 2013) и со Жељко Комшиќ, член на Претседателството на БиХ (25 март 2013).

советничка на претседателот за областа на човековите права и малцинствата, на 28 јануари 2013 година⁶⁰; претседателката на Косово Атифете Јахјага го именуваше Селим Селими, својот правен советник, 25 март 2013 година.⁶¹; членот на Претседателството на Бих Жељко Комшиќ го именуваше Горан Михаљевиќ, правник, офицер за врска со Хашкиот трибунал на 25 март 2013 година, а членот на Претседателството на БиХ Бакир Изетбеговиќ - доградоначалникот на Сараево, правникот Аљоша Чампара за свој свој претставник на 21 февруари 2013 година. Претседателот на Србија Томислав Николиќ го именуваше Синиша Важиќ, судија на Апелациониот суд во Белград за свој претставник на 30 јуни 2013 година⁶².

Првиот состанок на личните претставници на претседателите на државите, со учество на јавните заговарачи на Иницијативата за РЕКОМ и членот на Работната група на Коалицијата за РЕКОМ која го подготви Предлог статутот, се одржа на 6 септември 2013 година во Загреб. Во работата учествуваа претставниците на претседателите на Хрватска, Србија, Црна Гора, Косово и двајцата членови на Претседателството на БиХ. Претставниците на претседателите на државите во регионот и јавните заговарачи се согласија дека Предлог статутот на РЕКОМ, кој беше усвоен од Коалицијата за РЕКОМ на 26 март 2011, е појдовен документ во изградбата на минимален консензус за расправа на официјално ниво. Претставниците дадоа целосна поддршка на членовите 13 и 14 од Предлог статутот кои се однесуваат на целите и задачите на Комисијата. Според нив, постојат прашања (како што е судбината на исчезнатите, репарациите) кои не можат да се решат внатре во една држава. Затоа, регионалната комисија претставува подобра рамка и има поголем потенцијал, сметаат тие.

На вториот состанок, одржан на 27 октомври 2013 година во Загреб, претставниците за РЕКОМ детално ги разгледаа членовите од седмото поглавје на Предлог статутот на РЕКОМ, и го изнесоа своето мислење за овластувањата на РЕКОМ, за изборот на селекционите панели, периодот на дејствување и истражување, за одделни термилошки и други прашања во врска со правните и уставните можности за основање на РЕКОМ.⁶³

⁶⁰ <http://www.zarekom.org/Vesti/Pretsedatelite-na-Hrvatska-Makedonija-i-na-Crna-Gora-naznacija-licni-pretstavnici-za-REKOM.mk.html>

⁶¹ <http://www.zarekom.org/Vesti/Pretsedatelkata-na-Kosovo-imenuvase-svoj-licen-pretstavnik-za-REKOM.mk.html>

⁶² <http://www.zarekom.org/Vesti/Pretsedatelot-na-Srbija-go-imenuvase-sudijata-Sinisa-Vazi-za-licen-pretstavnik-za-REKOM.mk.html>

⁶³ Следниот состанок се планира за почетокот на март 2014 година, кога претставниците за РЕКОМ ќе продолжат со анализата на преостанатите членови на Предлог статутот на РЕКОМ.

По завршувањето на работата на Регионалната експертска група за РЕКОМ, Регионалниот совет на Коалицијата за РЕКОМ и јавните заговарачи ќе го организираат собранието на Коалицијата за РЕКОМ, која ќе треба да се изјасни за правното и политичкото мислење на Регионалната експертска група за РЕКОМ и за измените на Предлог статутот на РЕКОМ.

5. Меѓународна поддршка

Во заедничката изјава од 19 март 2013 година, делегацијата на Европскиот парламент и на Комитетот за европски интеграции на Република Србија, беа повикани властите на Република Србија да продолжат да ја поддржуваат Иницијативата за РЕКОМ, како важен механизам за процесот на помирување, а претседателите на државите кои не именувале свои претставници за РЕКОМ тоа да го сторат веднаш, за да може да може да отпочне процесот на формално основање на РЕКОМ⁶⁴.

Европската комисија (ЕК), во извештајот за прогресот на Србија во 2013 година, наведе дека продолжува со поддршката на процесот на РЕКОМ. Во документот **„Стратегија за проширување и клучните предизвици за 2013 -2014“**, кој е објавен на 16 октомври 2013 година, ЕК го поздравил првиот состанок на претставниците на претседателите на државите за РЕКОМ.

6. Проширување на Коалицијата за РЕКОМ

Кон крајот на јануари 2014 година Коалицијата за РЕКОМ броеше 1.982 членови. Станува збор за единствена регионална коалиција за транзициона правда, која ги разви капацитетите за на државите во регионот на поранешна Југославија да им помогне во воспоставување на регионален пристап во соочувањето со минатото, со стручна поддршка во формирањето на РЕКОМ и исполнувањето на мандатот во делот кој се однесува на пописот на цивилните и воените жртви, логорите и затворениците. Гледано низ призма на одделните држави, Коалицијата во Босна и Херцеговина брои 407 членки, во Црна Гора 164, во Словенија 50, во Хрватска 191, на Косово 404, во Македонија 72, и во Србија 694 членки.

⁶⁴ <http://www.zarekom.org/Vesti/Delegacija-na-Evropskiot-Parlament-i-Komitetot-za-evropska-integracija-na-Srbija-gi-povikuvaat-pretседателите-na-zemјите-vo-regionot-da-zapocnat-so-procesot-za-osnovanje-na-REKOM.mk.html>